

“Een man die leeft in wijdheid van horizonnen” - Jan Prins als zeedichter

Jan Prins
(1876-1948)

Ills.: dbnl.org

Het mag geen verbazing wekken dat er in de literatuur van een land als Nederland - waar de zee, rivieren en dijken zo alom aanwezig zijn - veel zeewater te vinden is. Er bestaan verschillende bloemlezingen van Nederlandse gedichten over de zee, zoals *De muze op zee*. Een bloemlezing van gedichten over de zee, samengesteld door Adriaan Morriën (1951) en *Dat schitterende water. Nederlandse poëzie over de zee*, samengesteld door Dirk Kroon (1996). Anthonie Donker wijdde in zijn *Karaktertrekken der vaderlandsche letterkunde* (1945) zelfs een heel hoofdstuk aan de rol van de zee in onze letterkunde. Een van de beroemdste Nederlandse gedichten over de zee is misschien wel het sonnet van de Tachtiger Willem Kloos met de openingsregels: “De Zee, de Zee klotst voort in eindeloze deining, / de Zee waarin mijn Ziel zichzelf weerspiegeld ziet”. In Herman Gorters *Mei* en zijn bundel *Verzen* (1890) staan veel prachtige passages over de zee. Ook kan worden gedacht aan de vele gedichten over de zee van A. Roland Holst, onder meer uit zijn bundel *Een winter aan zee*. De uit Zeeland afkomstige dichter P.C. Boutens schreef veel gedichten over de zee, zoals zijn “Domburgsch uitzicht”. H. Marsman besloot zijn laatste bundel *Tempel en kruis* met het gedicht “De zee”: “Wie schrijft, schrijf’ in den geest van deze zee / of

schrijve niet". Daarnaast valt te denken aan werk van Ida Gerhardt, M. Vasalis en aan modernere dichters als Kees Ouwens en C.O. Jellema. Hagar Peeters publiceerde in 2003 een bundel met de titel *Koffers zeelucht*. De lijst is zonder moeite met tientallen namen uit te breiden. Maar niet iedereen is het erover eens dat de zee in de Nederlandse letterkunde zo'n prominente rol speelt.

Zo schreef de dichter en criticus J.W.F. Werumeus Buning in 1929 in een stuk over J. Slauerhoff - Nederlands zeedichter bij uitstek - het volgende:

*De zee - het wordt des te merkwaardiger naarmate men er langer over nadenkt - de zee is in de Nederlandse literatuur sedert ettelijke jaren ongeveer zo onbekend als Amerika voor Columbus ze bevoer. Hoe zeevarend wij wezen mogen - wij hebben geen Masefield en geen Conrad, geen Melville en geen Corbière, en wanneer wij een bevaren dichter hebben, als Jan Prins, neemt de zee in zijn werk geen grote plaats in; en wanneer de zee in het werk van een ander dichter, als A. Roland Holst, een grote plaats inneemt, is zij meer eeuwig natuurverschijnsel en grens tussen vaste wereld en oneindigheid dan de zee waarop de mens met schepen vaart.***[i]**

Vier jaar eerder schreef Slauerhoff zelf in een artikel over de Franse poète maudit Tristan Corbière (1845-1875):

*Is het niet vreemd, dat een niet erg naar de zee gekeerd land als Frankrijk een zeedichter van Corbières kracht voortbrengt? terwijl Nederland, dat op zee zijn grootste verwezenlijking en aspiraties vindt, er geen bezit, of het moest zijn Jan Prins, zeer ten deele, of misschien nog iemand?***[ii]**

Waarschijnlijk doelde Slauerhoff met "misschien nog iemand" op zichzelf. We zien zowel bij Werumeus Buning als bij Slauerhoff dat Jan Prins wordt genoemd, maar dat tegelijkertijd ook wordt gezegd dat hij geen belangrijk zeedichter is. Ik wil in mijn bijdrage uitvoeriger stilstaan bij deze "vergeten" dichter. Wie was Jan Prins? Welke rol speelt de zee in zijn poëzie? En in hoeverre verschilt hij van een dichter als Slauerhoff?

"Te Rotterdam ben ik geboren"

Jan Prins is een pseudoniem van Christiaan Louis Schepp. Hij werd op 5 februari 1876 te Rotterdam geboren. Hij was enig kind in een welgesteld Rotterdams koopmansgezin. Zijn geboortestad - met de bijbehorende havens en de Maas - speelt een belangrijke rol in zijn werk. In 1946 verscheen zelfs een heel bundeltje met Rotterdamse gedichten van Prins: De stad waar men is kind geweest. Zijn

bekendste gedicht is “Rotterdam” met de openingsregels: “Te Rotterdam ben ik geboren / onder den adem van de Maas”. Dit gedicht prijkt als rijmprent nog steeds aan de muur in vele Rotterdamse huizen. In 1892 ging hij naar het Koninklijk Instituut voor de Marine in Den Helder. Daar volgde hij zijn opleiding tot zeeofficier die hij in 1896 zou voltooien. In het najaar van 1896 maakte hij zijn eerste reis naar Nederlands-Indië. Er zouden nog vele reizen volgen. Zijn rang was kapitein-luitenant-ter-zee. Hij legde tienmaal het traject Nederland-Indië of omgekeerd af, waarvan driemaal om de Kaap. In totaal verbleef hij veertien jaar in de tropen. In 1924 werd hij afgekeurd wegens gezondheidsredenen. Hij ontving eervol ontslag en werd later benoemd tot kapitein-ter-zee titulair.**[iii]** Over zijn marinetijd vertelde Prins in een lezing over zijn eigen werk voor de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden in 1946:

Het is mijn voorrecht geweest, mijn loopbaan als officier bij de zeemacht te beginnen in een tijd, dat de zeilvaart nog niet geheel was uitgestorven. Naar Indië heb ik als jong officier een reis uit en thuis om de Kaap onder zeil gemaakt, en tweemaal heb ik daarna nog met een zeilschip Spanje en de Canarische eilanden bezocht. Wie dat niet hebben doorleefd, kunnen zich geen voorstelling maken van wat leven en bedrijf op een groot zeilschip betekenden, hoe men, volkomen afgesloten van de verdere wereld, soms maanden lang, daar een eigen leven leidde onder omstandigheden, die voor de ontwikkeling van eigen gevoel en denkbeelden, van eigen persoonlijkheid kortom, wel bij uitstek gunstig mochten heten, en hoe men er onweerstaanbaar toe gebracht werd, zich in eigen dromen te verdiepen.

Naast marineofficier was Schepp ook dichter. Zijn eerste gedichten publiceerde hij onder het pseudoniem ‘Séëlles’, verwijzend naar zijn initialen C.L.S., in de jaarboekjes der adelborsten tijdens zijn opleiding in Den Helder.**[iv]** In 1903 verschenen zijn eerste gedichten in het literaire tijdschrift De XXe eeuw, dankzij contacten met Frederik van Eeden en Albert Verwey. Vanaf dat moment publiceerde hij onder het pseudoniem Jan Prins. Later zou hij ook publiceren in Verwey’s tijdschrift De beweging. Hij gebruikte waarschijnlijk een pseudoniem omdat hij niet wilde dat zijn collega-zeeofficieren erachter kwamen dat hij ook gedichten schreef. Onder deze naam zou hij de rest van zijn leven literair werk blijven publiceren. Overigens werd al snel bekend dat achter Jan Prins de zeeman C.L. Schepp schuil ging. In 1911 verscheen zijn eerste bundel Tochten. Deze titel heeft meteen al te maken met Prins’ zeemanschap: tochten die hij over de wereldzeeën maakte. In 1917 publiceerde hij de bundel Getijden, ook weer een

titel die met de zee te maken heeft. Later verschenen de bundels *Verschijningen* (1924), *Indische gedichten* (1932) en *Later werk* (1941). Bovendien was Prins vertaler. Na zijn ontslag in 1924 volgde Schepp lessen Grieks bij de bevriende dichter en classicus P.C. Boutens (1870-1943). Het resultaat van die lessen was onder meer Schepps vertaling *Platoon's Timaios* (1937), voorafgegaan door de *Timaios-sonnetten* opgedragen aan zijn leermeester Boutens. Prins herkende in de *Timaios* veel over wat hij dankzij zijn marineloopbaan al wist over sterrenkunde en kosmologie.**[v]** Hij vertaalde ook werk van andere klassieken als Aesopus, Longos en het gedicht *Pervigilium Veneris* (Venus-verwachtingsnacht). Voorts vertaalde hij werk van Engelse dichters als John Keats en Thomas Hood. In 1939 vertaalde hij een Franse biografie van de profeet Mohammed. Tijdens de oorlog richtte hij zich vrijwel volledig op vertalingen uit het Frans, onder meer van La Fontaine, Racine, Musset en Molière. Zijn vertalingen van de fabels van La Fontaine zijn vaak herdrukt. In 1947 verscheen zijn verzameld werk, getiteld *Bijeengebrachte gedichten*, in twee delen bij de Haagse uitgever L.J.C. Boucher.**[vi]** Hij overleed op 9 februari 1948 in Naarden, vier dagen na zijn tweeënzeventigste verjaardag. Hij werd begraven op Oud Eik en Duinen te Den Haag.

“Dat echt-hollandsche beroep van zeeman”

Jan Prins heeft zich meer dan eens uitgelaten over zijn zeemanschap. Voor zijn collega's bij de marine was zijn dichterschap vanwege zijn pseudoniem verborgen, maar voor de literaire wereld was het feit dat hij zeeman was alom bekend. Toen G.H. 's-Gravesande hem in een interview de vraag stelde of zijn marineloopbaan bevorderlijk was geweest voor zijn dichtwerk, antwoordde Prins bevestigend: “ik zou wel om een lief ding wenschen, onze ploeterende essayisten eens te kunnen meenemen naar de weldadige wijdden van de wereldzee, naar de machtige stilten vooral van het Oosten. [...] Boven alles is het Oosten voor mij van betekenis geweest. Nergens zoozeer als daar heb ik ervaren, hoe men het eeuwige zien kan.” In een artikel over zichzelf als dichter (“Over Jan Prins”) vertelde hij ook over zijn reizen naar Indië en de invloed daarvan op zijn dichtwerk. Prachtig beschrijft hij zijn eerste aankomst in Indië na een maandenlange zeereis in 1896:

Het valt moeilijk te beseffen, voor wie het niet heeft doorgemaakt, wat het beteekent, na zulk een tweemaandelijksche kuur van lucht en water voor het eerst te worden gesteld tegenover de overdadige weelde van het schouwspel dat de Koninginnebaai oplevert. Het was met het aanbreken van den dag, dat wij er

binnen voeren, en het anker viel, waarop de onvergelijkelijke rijkdom van het Indische landschap zich uit den morgennevel los maakte. De herinnering aan die ervaring is altijd levend in mij gebleven. Telkens, wanneer wij uit open zee een der talloze baaien van Indië binnen voeren, en hoe dikwijls is mij dat niet gebeurd, onderging ik iets van diezelfde gewaarwording.

Deze indrukwekkende ervaring verwerkte hij in het gedicht "Het Indische Land", het openingsgedicht van de bundel Indische gedichten.

In besprekingen van Prins' werk wordt steevast vermeld dat hij ook zeeman was. Heel vaak wordt in verband daarmee zijn poëtische werk "Hollandsch", "gezond" en "frisch" genoemd. Zo schreef J.L. Walch in zijn recensie van Tochten in het tijdschrift Groot Nederland in 1912: "Men weet, dat Jan Prins de pseudo is van een zee-officier; een man die leeft in wijdheid van horizonnen. Het is merkwaardig; of neen, het is eigenlijk heelemaal niet merkwaardig, - maar het is heuschelijk en ons plezierig goed-doend, dat één van de mooiste dichtbundels, die in de laatste jaren verschenen zijn, een verheerlijking is van ons Holland, en geschreven is door iemand die dat echt-Hollandsche beroep van zeeman heeft." M. Nijhoff schreef in zijn recensie van Verschijningen (1924) in de NRC van 13 december 1924: "[...] altijd weer zie ik den zeeman, met de bevrediging die veel reizen en de blijdschap die veel weer-zien moet geven, met het recht-uit van een onbezwaard gemoed, met de rust van de in de ruimte ontladen gedachte. Voor de afgrond onder hem vond hij kaarten en kompas, aan den afgrond boven hem wijzen de sterren den weg over zee." Henri Borel schreef naar aanleiding van dezelfde bundel in Het Vaderland van 28 december 1924: "Jan Prins is zeeman (hoofdofficier van onze Marine), hij heeft jaren en jaren van zijn leven doorgebracht op de eindeloze zeeën, onder de hoge hemelen, zijn oogen verloren in wijde horizonten, onder de sterkende machten van wilde winden, en zijn zeemanschap is met zijn dichterschap één geworden." Roel Houwink gaf zijn bespreking van de bundel Later werk de titel "Zeemans-poëzie" mee in het Utrechtsch Nieuwsblad van 3 november 1941 en benadrukte dat er in Prins' poëzie veel "ruimte" voorkomt: "de ruimte, die de zeeman kent, omdat zijn schip vaart tusschen een dubbelen horizont. Deze 'ruimte' vindt men sporadisch in onze moderne poëzie. Doch bij Jan Prins is zij aanwezig en dat maakt zijn gedichten tot een verkwikking en een verfrissing: zij missen de kelder-atmosfeer, waar de gift-bloemen der verbeelding gedijen." Ook schreef Houwink: "achter deze poëzie staat het leven van den Nederlandschen zeeman als een der krachtigste vertegenwoordigers van onzen volksaard: robuust, rechtschapen, godvreezend

[...].”

Karel Meeuwesse typeerde Jan Prins in *De nieuwe eeuw* van 9 februari 1946 als volgt: “[hij] bezit die openheid die de zee meegeeft aan hen die haar lang bevoeren, die krachtige, stralende gezondheid welke ons altijd weer boeit als wij de Nederlandsche matrozen zien [...]” W. Kramer noteerde in zijn *Litterair-stilistische studiën* (1950): “Jan Prins is niet de bleke peinzers op de raadselen die het uitzicht benauwen, hij is de zeeman die komt uit het goede en sterke leven op zee met zijn wijde horizon en hoge lucht.” En J.A. Rispens schreef in 1950 dat zijn werk “door en door hollands [is]: Prins was zeeman, de Hollanders waren vanouds zeelui, die op hun lange en vaak avontuurlijke tochten in voortdurend nauw contact waren met de elementen, zodat het rythme dier elementen in hun bloed overging; bij Prins de dichter, kwamen deze kosmische invloeden, door ras-eigenschappen versterkt, bewust tot uiting in gedachte, beeld en klank van zijn vers.” Annie Salomons ten slotte tekende in haar *Herinneringen uit de oude tijd* (1960) over Prins op: “hij was zee-officier, een lange, blozende, frisse man, aan wie je kon zien, dat hij gewend was in de buitenlucht te leven en over wijde zeeën uit te zien. Hij was een sieraad van de marine, zoals een van zijn collega’s van hem getuigt.”

Het is opmerkelijk om te zien hoe vaak Prins wordt getypeerd als “Hollandsch”. Die eigenschap wordt vooral verbonden met zijn beroep van zeeman, een écht Hollands beroep. Bij sommige critici valt een zeker nationalisme te bespeuren. Wat bijvoorbeeld te denken van Houwink die schreef over “onzen volksaard” en Rispens die sprak van “ras-eigenschappen”! Kennelijk hadden sommige critici hun buik vol van decadente, verheven dichters die vanuit hun binnenkamer in hun ivoren toren gedichten schreven die veraf stonden van de alledaagse werkelijkheid. De ongecompliceerde poëzie van Prins waarin de buitenwereld, de natuur, ruimte, licht, water en het Hollandse landschap een belangrijke rol speelden, moeten een verademing geweest zijn.

Ruimte en rust

Als we Prins’ *Bijeengebrachte gedichten* doornemen, dan is er inderdaad veel ruimte, water en zee te vinden. Prins bezingt niet alleen de zee, maar ook het land, zowel Holland als Indië. Misschien dat Werumeus Buning en Slauerhoff hem daarom geen zeedichter van formaat vonden. In zijn eerste bundel *Tochten* (1911) zijn veel zeegedichten te vinden, al gaat het daarin niet alleen over tochten over de wereldzeeën, maar ook over tochten in Nederland, door de landerijen en

polders, en in Indië. Die verschillende tochten komen terug in de titels van de afdelingen van deze bundel: "Eerste tochten", "Van Holland ver", "Latere tochten", "Uit het Oosten" (verwijzend naar zijn reizen naar Indië). In zijn gedichten vinden we veel water: sloten, vlieten, kanalen, rivieren, meren en de zee, en de boten, tjalken, zeilboten en schepen die dat water bevaren. Volgens M. Nijhoff was *Tochten Prins'* beste bundel. Ook andere critici waren zeer lovend over deze bundel. J.C. Bloem schreef in *De Amsterdammer* van 5 oktober 1918: Jan Prins is de echte Hollander, met al zijn goede en slechte eigenschappen. Als ons volk gedichten lezen kon, zou het zich verbijsterd in deze herkennen. Want Jan Prins is, behalve Hollander, ook nog dichter, en zelfs een sterk, eerlijk en goed, een belangrijk dichter. Hij toonde dit al in *Tochten*, een boekje, dat - wat misschien wel een unicum voor een eerste bundel is - door alle critici, van welke richting ook, ten zeerste werd geprezen. En terecht. Want het is een niet geringe verdienste om, sedert de vernieuwing van onze literatuur door de Nieuwe Gids de eerste - en de eenige - te zijn geweest, die deze zuivere nationale kant van ons Hollandsch wezen zoo volmaakt heeft uitgesproken.

Een van de meest gebloemleesde gedichten uit *Tochten* is het gedicht 'De bruid' met de beroemde regels "De bruigom is de lentezon / En Holland is de bruid". Nijhoff vond dit gedicht een "verschrikkelijk ding" en "stuk-gedeclameerd". Veel kenmerkender voor het werk van Prins is onderstaand gedicht:

Zwarte hoofden

*Ik houd zoo van die lage palissaden,
Die van de kust de groote zee ingaan,
Alsof veel menschen van den oever traden
En tot hun schouders in het water staan.*

*De zee, het strand, de lucht, alles is wijd
En breedgebouwd en krachtig en grootmoedig,
Maar zij alleen leven in needrigheid
En pralen niet, maar waken, trouw en goedig.*

*Dronken van stervensroode zonneplicht,
Ijdel met luister dien zij roofden,
Eischen de golven luid hunne oppermacht.*

Maar ervoor staan hùn zwarte hoofden,

En houden wacht. [vii]

Albert Verwey schreef over dit voor Prins zo typerende gedicht: “De aanhef van deze verzen: “Ik houd zoo van...” klinkt eigenlijk door al Prins’ denken en dichten heen. Hij houdt van zijn hollandsche land met dijken, molens en wolken; hij houdt van zijn schip - want dat hij zeeman is blijkt overduidelijk”. In dit gedicht is het thema van de zee duidelijk aanwezig. De woeste golven zijn hier enigszins negatief geladen (“dronken”, “ijdel”, “luid”), maar dat is niet altijd zo. In veel andere gedichten van Prins wordt de zee juist gekenmerkt door ruimte, rust en vrijheid. In “Zwarte hoofden” wordt de onrustige en woeste zee bedwongen door de trouwe en nederige palissaden. Verwey beschrijft het “wezen” van Jan Prins als “een zich gelijk blijvende trouwe rustigheid”, vandaar dat volgens hem geen beter gedicht Prins kenmerkt dat “Zwarte hoofden”.

Niet alleen wordt bij Prins vanaf het land naar de zee gekeken - zoals we in veel zeegedichten zien bij andere dichters als A. Roland Holst en Boutens - maar vaak wordt ook vanaf de zee teruggekeken naar het land. En als het land niet te zien is omdat het te ver weg is, dan beeldt hij zich dat in. Dat is bijvoorbeeld te zien in het gedicht “Avond op zee” (uit de afdeling “Van Holland ver” in Tochten):

*De zon is onder, maar de naschijn doet
Een landschap zich in wolken openbaren:
't Is of daar beken, rood in avondgloed,
En hellingen van ronde heuvels waren.*

*'t Is of de hoogten van een vage kust
Achter de kim ver in den hemel wijken...
Het doet mij denken, hoe nu de avonddrust
Ook op het land de menschen gaat bereiken.*

*Het is me, of ik de witte wegen zie,
De spitse daken en de kleine lichten,
Die lagere, menschbevriende sterren, die
In 't donker dorp hun zwijgend werk verrichten.*

*Van 't open veld, dat langzaam 't volk verlaat,
Komt mij de stroom van moede maaiers tegen:
'k Weet, hoe nu ieder naar zijn woning gaat,
Achter de kerk diep in het groen gelegen.*

*De heide gloeit, de heester gonst en geurt.
De schuwste meisjes wagen zich naar buiten
En gaan - hoe lang is mij dat niet gebeurd, -
In 't Hollandsch hout den vogel hooren fluiten.*

*Maar de avond valt en neemt de beelden mee
Van 't verre land, hervonden in verlangen. -
De zon, de zon is onder, - en de zee
Wordt stiller, om den nacht in zich te ontvangen.*

De zee bij Prins wordt vooral gekenmerkt door rust, evenwicht en geluk, zoals ook in dit gedicht is te zien. In het gedicht "De ruime wind" wordt de zee eveneens als iets positiefs beschreven:

*Het land is vol met allerlei gestalten,
Die vreezen doen en vreemd zijn voor 't gemoed,
Maar op de zee is 't leven, sterk en goed,
Dat vreugde geeft van onverdacht gehalte.
Daar slaat ons 't eigen wezen tegemoet
Uit al de kleine zelfdoorleefde dingen.
De menschen mochten dat in ons verdringen:
De klaarte nadert, die 't hervinden doet.*

Maar ik zou Prins tekort doen door niet ook te wijzen op gedichten waarin wel degelijk een ruige zee wordt beschreven, zoals in "De bui". Ook in "De branding" is een woedende zee te vinden, die bedwongen moet worden: "Maar hoe zal ik het woedend water keeren, / Dat hoog bedreigend heel mijn land omsluit?" In de meeste gedichten over de zee domineert echter het beeld van rust en ruimte. Zo staat in zijn gedicht "De kust" in *Verschijningen* (1924):

*Eens, op hun tocht vanuit het Oosten,
Kwamen de menschen bij de kust
En dronken, als om zich te troosten,
De oogen zich vol aan ruimte en rust.*

Het rijmpaar rust-kust komt bij Prins meer dan eens voor. Misschien kan ook worden verwezen naar wat Schepp vertelde in zijn al eerder geciteerde lezing uit 1946, toen hij zei: "als zeeman [was ik] afkerig van branding en woelige wateren". Hij hield meer van de ruimte, "waar ik ongestoord mijzelf kon zijn." Die rust van

de zee vinden we in veel van zijn gedichten terug, zoals ook in het gedicht “Het Indische land” uit de bundel Indische gedichten:

*Want zooals in den wijden oceaan
Indië's eilanden stil met de kronen
Van hun geboomte over het water staan,
Zoo liggen hier, als schepen op een ree
Ten anker, de gehuchten wijd en zijd*

*In deze onmetelijke korenzee
Tot aan den versten horizon verspreid
Over de gansche ruimte van dit land,*

En verderop in hetzelfde gedicht:

*Zooals, onmetelijk, vanaf de kust
De zee kan liggen, van geen wind bewogen,
Zoo ligt het land, roerloos, onder den hoogen
Diep fonkelenden koepel van de lucht.*

Prins' bundel Indische gedichten werd door velen lovend besproken, waaronder door Slauerhoff. Hij schreef over de laatst geciteerde passage: “In dit lange gedicht staan prachtige regels, die de sfeer van Indië vasthouden [...]. Inderdaad, het groote, warme, groene land kan nergens beter bij worden vergeleken dan bij de zee zelve van uit de hoogte, van uit den afstand.” Slauerhoff vond Prins' Indische gedichten een verrijking van onze koloniale literatuur. Ik zal hieronder nader ingaan op de relatie tussen Prins en Slauerhoff.

J. Slauerhoff (1898-1936)

Ills.: fleursdumal.nl

Jan Prins en Slauerhoff

Ook J. Slauerhoff (1898-1936) was zeeman en dichter. Hij was scheepsarts en maakte vele reizen op zee. **[viii]** Hij schreef tal van gedichten, verhalen en romans over de zee. Een typerend zeegedicht van Slauerhoff is "Zeekoorts" (een vertaling van een gedicht van John Masefield) uit zijn bundel Eldorado:

*Ik moet weer op zee gaan, een goed schip en in 't verschiet
Een ster om op aan te sturen, anders verlang ik niet.
Het rukken van 't wiel, 't gekraak van het hout, het zeil er tegen,
Als de dag aanbreekt over grauwe zee, door een mist van regen.*

*Want de roep van de rollende branding, brekende op de kust,
Dreunt diep in het land in mijn ooren en laat mij nergens rust.
't Is stil hier, 'k verlang een stormdag, met witte jagende wolken
En hoogopspattend schuim en meeuwen om kronklende kolken.*

*Ik ben een gedoemde zwerver, waar moet ik anders heen?
Maar gelaten door den wind gaan, weg uit de stad van steen.
Geen vrouw, geen haard verwacht mij. Ik blijf ook liever zonder.
'k Heb genoeg aan een pijp op wacht, en 'n glas in 't vooronder. **[ix]***

Hierin zijn Slauerhoff-thema's aan te wijzen als het verlangen naar de zee, onrust, het gedoemde zwerverschap en de eenzaamheid. Een ander sprekend voorbeeld is het gedicht "Het einde" uit de bundel *Een eerlijk zeemansgraf*, waarvan de laatste strofe luidt:

*Nu weet ik: nergens vind ik vree,
Op aarde niet en niet op zee,
Pas aan die laatste smalle ree
Van hout in zand.*

In het gedicht "De ontdekker" uit dezelfde bundel staat: "Hem bleef geen raad / Dan voort te varen, doelloos, desolaat / En zonder drift - leeg, over leege zeeën." Ook in de bundel Eldorado staat een gedicht met de titel "De ontdekker", waarin valt te lezen:

En haastig heb ik mij weer ingescheept,

*Zeker van een ontdekking, anders grootsch,
Maar ben door onweerstaanbre drift gesleept
Naar zeeën leeg en kusten steil en doodsch.*

*Nimmer belijd ik mijn dwaling, mijn zwak.
Voor dezen blinden muur zal 'k blijven kruisen.
Tot 't eind der wereld met mijn trouwe wrak,
Waarop drie kale masten: galgen? kruisen?*

We zien hier zoals in vele andere gedichten van Slauerhoff een sterk verlangen naar het onbekende, het onbereikbare. Ook speelt in zijn gedichten over de zee de dood een grote rol, zoals blijkt uit de citaten hierboven waarin de zee leeg en dood is. Slauerhoff is een rusteloze romanticus, een zwerver die nergens vrede vindt.

Ondanks het feit dat Slauerhoff (in zijn eerder geciteerde artikel over Corbière) Prins slechts “zeer ten deele” een zeedichter noemde, had hij veel waardering voor het werk van zijn collega. Dat blijkt onder meer uit zijn al genoemde bespreking van Prins' bundel *Indische gedichten*. Hij begint die lovende recensie als volgt: “De verzen van Jan Prins munten uit door eenvoud, door aanschouwelijkheid van voorstelling, door zuiverheid van klank. Ze hebben niets moderns dat afschrikt, ze hebben niets ouderwetsch dat medelijdend glimlachen doet. Ze schijnen dus uitermate geschikt om veel gelezen, om populair te worden.” Niet alleen liet Slauerhoff zich positief uit over Prins in zijn bespreking, ook droeg hij in zijn bundel *Eldorado* (1928) het gedicht “Het laatste zeilschip” op aan Jan Prins. [x] Slauerhoffs biograaf Wim Hazeu spreekt vanwege “Slauerhoffs zorgvuldig gebruik van opdrachten” van een eerbetoon aan Prins (Hazeu 1995: 374). Dit lange gedicht gaat over een zeilschip dat na het rondenvan de Kaap in een orkaan terecht komt. Slauerhoff bezingt hier zijn liefde voor de verdwenen zeilvaart en contrasteert het zeilschip met een passerende stoomboot. Het gedicht is te lang om hier in zijn geheel te citeren, ik beperk me tot de eerste strofen:

*Wij rondden nog de Stormkaap - onverhoopt.
De oude bark was door en door verteerd,
Vaak afgekeurd, steeds weer verassureerd
En ieder keer met schooner naam herdoopt.
De premie steeg met onze schipbreuuskans.
Wij heeten 't laatst: La belle Espérance.*

*'t Was vliegend weer, verraderlijke vlagen
Hadden 't zeil uit de lijken losgeslagen.
Te redden wat nog bijstond, vloegen ijlings
Marsgaten 't want in, èn aan 't reven, schrijlings
Op rabalk zittend of op weeflijn staande,
Luid vloekend, ongehoord; de storm vermaande
Stilte, ook 't krachtigst "Merde" werd gesmoord.
Een deel van de oude garde sloeg overboord,
En ook het laatste carré was vlug beneden,
Meer tuimlend dan de touwen afgegleden.*

De stijl en toon van dit gedicht contrasteren sterk met Prins. Maar niet voor niets droeg Slauerhoff juist aan Jan Prins een gedicht op over een zeilschip dat de Kaap rondde. Prins heeft in zijn marinetijd nog gevaren op een zeilschip en bovendien de Kaap gerond (zie zijn hierboven geciteerde lezing uit 1946 voor de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde). Het is niet ondenkbaar dat Prins en Slauerhoff over hun zeereizen hebben gesproken. In Prins' gedichten komen ook vaak zeilschepen voor, bijvoorbeeld in zijn gedicht "De Kaap".

Naar aanleiding van Slauerhoffs dood in 1936 schreef Prins een herdenkingsgedicht. Hij nam het op in zijn bundel *Later werk* (1941), waarin veel gelegenheidsgedichten staan. Het luidt als volgt:

In memoriam Slauerhoff

*Hij was een eerlijk zeeman. Slecht en recht
Hield hij den koers, zich eenmaal voorgeschreven,
Heeft hij zijn trek getrokken door het leven
En ons, wat hij te zeggen had, gezegd.
Het kostelijke goed, hem toevertrouwd,
Wist hij voor ramp en schade te bewaren,
En ook onder de nijpendste gevaren
Heeft hij, waar het zijn plicht was, zee gebouwd.
Op het onzeker uitzicht van zijn droomen
Heeft hij koelbloedig zijn bestek genomen
En afgezet als een goed kapitein,
En elke klip van zelfverraad, beneden
Het watervlak in hinderlaag, gemeden.*

Wat hij ons naliet, zal ons heilig zijn.

Prins heeft Slauerhoff met de regel “het onzeker uitzicht van zijn droomen” raak weten te karakteriseren. We zien in Slauerhoffs gedichten een voortdurend verlangen naar zee en het onbekende. Prins schreef nóg een gedicht dat hij opdroeg aan Slauerhoff:

Wij zeelui

Voor J. Slauerhoff

*Wij zijn de bedelaars des levens,
Wij zwervers van het wijde vlak,
Koersend, naar schamele gegevens,
Langs felle rotsen, koud en strak.*

*Daarachter bloesemden de oasen
Van eigen haard en huisgezin.
Wij stevenen verrukt, wij dwazen,
De opene zee der wereld in.*

*De ruimte alleen is onze woning,
Alleen de hemel onze tent.
Voor ons de troost noch de belooning,
Die ook de nederigste kent.*

*Geen armen, om den nacht te omsluiten,
Geen lippen, ons ten dageraad,
Geen hart, om daaraan 't onze te uiten,
Als ook de laatste hoop vergaat.*

*Maar aan het ledig onzer kinnen,
Vergoeding voor zooveel gemis,
Schijnt lokkender geluk te ontklimmen
Naar het onwezenlijker is.*

*Wij raken met verbijsterde oogen
Verdere verten van de reis
En, telkenmale opnieuw bedrogen,
Geven wij telkens weer ons prijs.*

*Beroofden doch verrijkten tevens
Gaan wij van einder einder in.
Wij zijn de bedelaars des levens,
Maar de bevrijden niettemin.*

De titel "Wij zeelui" slaat zowel op Slauerhoff als op Jan Prins zelf, en misschien ook wel op alle zeelieden. De versregel "De ruimte alleen is onze woning" kan worden gezien als een verwijzing naar Slauerhoffs gedicht "Woninglooze" met de beroemde regel: "Alleen in mijn gedichten kan ik wonen, / Nooit vond ik ergens anders onderdak". Prins' gedicht bevat veel tegenstellingen die het zeemanschap karakteriseren: het verlangen naar vrijheid én het verlangen naar huis en haard. Maar doet Prins zich in "Wij zeelui" niet romantischer voor dan hij in werkelijkheid was? Lijkt hij zich met zijn typeringen als "bedelaars des levens", "wij zwervers" en "wij dwazen" niet al te veel met de gedoemde zwerver Slauerhoff te identificeren? Uit zijn gedichten en persoonlijke leven komt een veel rustiger en evenwichtiger soort zeeman en mens naar voren. In zijn werk vinden we geen ontdekkers, zeerovers en piraten zoals bij Slauerhoff. Treffend is ook dat toen Schepps vrouw Josephine Born - een van zijn grote inspiratiebronnen - in 1938 overleed, hij aan J.C. Bloem vertelde dat hij voor het eerst in zijn leven ongelukkig was (Bloem 1995: 864). Dat kan van de rusteloze Slauerhoff zeker niet gezegd worden. K. Heeroma schreef in zijn herdenkingsartikel na de dood van Prins in 1948 dan ook terecht: "Jan Prins heeft zijn plaats in de wereld en de tijd heel goed kunnen vinden. [...] Slauerhoff, overigens als 'eerlijke zeeman' zeer door hem gewaardeerd, was in levenshouding zijn volstreekte tegenpool." We vinden bij Prins geen romantische verscheurdheid, maar juist een "herwonnen evenwicht" aldus Heeroma.

Besluit

Concluderend kan worden gezegd dat de zee in de poëzie van Jan Prins wel degelijk een rol speelt. We vinden bij hem echter geen complexe symboliek en metaforiek van de zee als beeld voor de ziel, de dood, het oneindige of het transcendente zoals bij veel andere dichters. Het onstuimige verlangen naar een stormachtige zee dat we bij een dichter als Slauerhoff vinden, treffen we bij Prins niet aan. Zijn gedichten over de zee worden overwegend gekenmerkt door positieve beelden waarin rust, evenwicht en ruimte domineren. Interpretatief valt er misschien minder aan zijn gedichten te beleven dan bij andere zeedichters als Boutens, Roland Holst en Slauerhoff, maar juist zijn eenvoud en helderheid

onderscheiden hem van zijn tijdgenoten. Zijn werk werd daarom ook geprezen door dichters en critici als Bloem en Nijhoff, al schreef de laatste wel verbaasd: “Zich zoo geheel één voelen met iets waartegen wij geestelijke kasteelen verdedigen, komt ons onverklaarbaar en misschien wat kinderlijk voor. Geen ontoegankelijk terras ergens te hebben, buiten het heelal: in een zekere dienstbaarheid te leven, het is bijna een wonder.” Niettemin verdient Prins zeker nog steeds aandacht vanwege zijn unieke nuchtere stijl, zijn vele vertalingen en zijn gedichten over Indië, Holland en zijn geboortestad Rotterdam.

NOTEN

[i] Geciteerd naar Kroon 1982, 69.

[ii] Geciteerd naar Hazeu 1995, 124. Zie over Slauerhoff en Corbière: Aalders 2005, 93-118.

[iii] Zie Acda 1980 voor uitvoerige informatie over Schepps loopbaan als zeeman. Zie over Prins als dichter Sötemann 2003, 139-149.

[iv] Met dank aan drs. Gerard Acda, commandeur b.d., die mij hierop wees.

[v] Vgl. Goud 2003, 248-249.

[vi] Zie voor uitvoeriger bibliografische informatie Goud 2006.

[vii] Ik citeer Prins' gedichten naar de Bijgebrachte gedichten (1947).

[viii] Voor nadere biografische gegevens over Slauerhoff verwijs ik naar de uitvoerige biografie van Hazeu.

[ix] Slauerhoffs gedichten citeer ik naar de 17^e druk van diens Verzamelde gedichten (1998).

[x] In de door K. Lekkerkerker samengestelde editie van Slauerhoffs Verzamelde gedichten is deze opdracht verdwenen.

LITERATUUR

Aalders, H.G. 2005. *Van ellende edel. De criticus Slauerhoff over het dichterschap*. Amsterdam: Rozenberg.

Acda, G.M.W. 1980. “Jan Prins - talentvol dichter-zeeman. Geen conflict tussen beroep en roeping”. In: *De blauwe wimpel* 35 (1980), nr. 12, p. 426-429.

Bloem, J.C. 1995. *Het onzegbare geheim. Verzamelde essays en kritieken 1911-1963*. Bezorgd door H.T.M. van Vliet. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep.

Goud, Marco. 2003. *Ziende verbeelding. Over zien en (on)zichtbaarheid in poëzie en poëtica van P.C. Boutens*. Leuven: Peeters.

Goud, Marco. 2006. “Jan Prins”. In: Brems, Hugo, van Deel, Tom en Zuiderent, Ad

- (red.). *Kritisch lexicon van de moderne Nederlandstalige literatuur*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 2006.
- 's-Gravesande, G.H. 1980. *Al pratende met...* 's-Gravenhage: BZZTôH .
- Hazeu, Wim. 1995. *Slauerhoff. Een biografie*. Amsterdam/Antwerpen: De Arbeiderspers .
- Heeroma, K. "Herdenking van Jan Prins". In: *Ontmoeting* 3 (1948-1949), nr. 2 (nov. 1948), p. 64-71.
- Kroon, Dirk (red.). 1982. *Er bleef toch geen bewijs. Opstellen over de poëzie van J. Slauerhoff*. 's-Gravenhage: BZZTôH.
- Prins, Jan. 1947. *Bijeengebrachte gedichten*. Den Haag: Boucher. 2 dln.
- Prins, Jan (C.L. Schepp). "Toelichting [...] bij het voorlezen uit zijn werk in de maandelijks vergadering van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden op 12 October 1946". In: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden 1946-1947*. Leiden 1948, p. 200-203.
- Rispens, J.A. 1950. "De metamorphose van het alledaagse". In: Rispens, J.A. *De geest over de wateren. Litteraire en wijsgerige essays*. Kampen: Kok, p. 26-36.
- Schepp, C.L. 1944. "Over Jan Prins". In: *Cultureel Indië* 6, p. 129-134.
- Slauerhoff, J. 1958. *Verzamelde werken. Deel VIII: Proza V. Critisch proza*. Amsterdam: K. Lekkerkerker.
- Slauerhoff, J. 1998. *Verzamelde gedichten*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar. 17^e dr.
- Sötemann, A.L. 2003. *Dichters die nog maar namen lijken*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Verwey, Albert. 1921. *Proza. Deel. IV*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf en Em. Querido.